Aspectes diversos del *Nihonjinron* o identitat nacional del japonesa

Harumi Befu
Universitat de Stanford, EUA

Es revisen críticament els principals mites (ètnics, lingüístics, geogràfics, històrics, socials i culturals) articulats en la construcció del discurs de la singularitat japonesa, *Nihonjinron*, analitzant la seva transcendència i difusió social com a relat conformat en el contrast essencial del Japó amb Occident.

The main landmarks (ethnic, linguistic, geographic, historical, social and cultural) expressed in the construction of Japanese singularity, Nihonjinron, are reviewed critically by analysing their transcendence and social diffusion as a story framed in the essential contrast between Japan and the West.

Potser resulti obvi assenyalar que totes les nacions tenen una identitat pròpia i que no només tenen una identitat, sinó que tenen un component especial en les seves identitats. És a dir, que hi ha un componenimatge t emocional en la manera com es defineix la pròpia nació, cultura i identitat. En els últims temps, Sleeboom (2004) ha criticat els especialistes per haver adoptat el plantejament que pren la nació com unitat d'anàlisi en el cas del Japó. Hi ha bones raons per les quals l'estat nació no resulta sempre la unitat ideal, ni tan sols la millor, en el desenvolupament d'una anàlisi social o cultural. No obstant això, com que els intel·lectuals japonesos també adopten el discurs de la identitat nacional, com si la nació fos una unitat "natural", ens correspon la tasca d'intentar entendre quins són aquests discursos, què signifiquen, per què els defensen els intel·lectuals i quins factors històrics i institucionals intervenen en la seva creació. D'aquesta manera, quan adoptem el discurs de la identitat nacional, no estem afirmant que la nació constitueixi sempre una unitat adequada per dur a terme l'anàlisi social, sinó que, senzillament, estem reconeixent i mirant d'entendre l'exercici intel·lectual que fan els japonesos quan defensen la seva identitat nacional.

Aquest exercici, en la identitat nacional del Japó, sovint rep el nom de *Nihonjinron, Nihon bunkaron, Nihonron,* etc. Posteriorment, m'agradaria esbossar les principals idees que propugna aquest discurs, la manera com s'argumenten i quins factors socials o institucionals intervenen en el seu context.

Principis bàsics del *Nihonjinron*

Els defensors del *Nihonjinron* han promogut nombrosos arguments. Segons Sleeboom, alguns d'aquests arguments són producte de factors "naturals". Per ser precisos, no es tracta de factors "naturals" en un sentit objectiu i "científic", sinó que són elements que trobem en una "naturalesa" construïda culturalment. Per exemple, Tetsuro Watsuji, un filòsof que impartia classes a les universitats de Kyoto i de Tòquio, formulà la idea que el clima monsònic de l'Àsia oriental influeix de manera decisiva en la cultura i la personalitat japoneses

Traducció: Xevi Solé Muñoz
del Servei de Traducció. Univesitat de Vic

L'antropòloga social Chie Nakane (1926-), autora de reconegut prestigi internacional a partir de la seva obra La societat vertical, *en la qual intentà definir algunes de les característiques de la societat japonesa com l'organització jeràrquica o la xarxa de suports basats en l'afecte mutu.*

(Watsuji, 1988). Així, l'estil obert de la llar tradicional japonesa s'interpreta com un intent d'adaptar-se a les condicions d'humitat i calor que genera el clima monsònic. Aquest estil obert, a més, ha provocat que al Japó existeixi una manca relativa d'intimitat. D'altra banda, Watsuji atribueix els canvis d'humor sobtats dels japonesos a la combinació del monsó i del dur clima hivernal procedent de l'Àrtic. Ara bé, si ens fixem en un altre escriptor del *Nihonjinron* com Tadanobu Tsunoda, de professió otorinolaringòleg, veurem que ha argumentat que els parlants nadius de les llengües europees processen les vocals en l'hemisferi dret del cervell juntament amb sons de caràcter no lingüístic, com ara els de les màquines, la naturalesa o les emocions. En canvi, els japonesos processen les vocals i els sons no lingüístics en l'hemisferi esquerre. Com que l'hemisferi esquerre també és l'encarregat de dur a terme les funcions lògiques i matemàtiques, per als japonesos 'logos' i 'pathos' formen part d'un mateix conjunt, mentre que en el procés mental dels europeus, l'emoció i la lògica són dues funcions clarament diferenciades (Tsunoda, 1985). Aquests i molts altres factors "naturals" es construeixen culturalment, en el sentit que se'ls considera inherents a la "natura" (l'entorn o la fisiologia humana) gràcies a l'acció humana (dels japonesos). La limitació espacial deixa pas a l'elaboració d'altres factors anomenats "naturals".

Watsuji i altres autors propers consideren el conreu de subsistència de l'arròs, conseqüència de les condicions ecològiques del país, la base de l'estructura social dominant al Japó tradicional. El conreu de l'arròs requereix una dependència de la irrigació i una cooperació intensiva per part dels agricultors, que es tradueix –segons aquests autors– en un tipus particular d'estructura comunitària rural caracteritzada per l'estreta relació entre les famílies. D'altres investigadors assumeixen aquest tipus d'estructura comunitària com un fet, més que com una conseqüència de l'agricultura basada en l'arròs o de les condicions ecològiques del Japó. Així mateix, molts d'ells creuen que la comunitat urbana i l'estructura empresarial també deriven de la cohesió d'aquesta estructura comunitària de tipus rural.

Segons els autors del *Nihonjinron*, una de les principals característiques de l'organització social japonesa és el seu caràcter de grup. Un punt en el qual mai no ha existit consens és quin és el significat d'aquest "grup". Alguns consideren qualsevol mena de col·lectiu, com ara una escola, una empresa, un grup de turistes o, fins i tot, el conjunt de la nació japonesa com un "grup." Nakane argüeix que el grup japonès té algunes característiques importants: es tracta d'un grup reduït i íntim que compta amb una organització jeràrquica, al cim de la qual hi ha un líder i en la qual els membres es donen suport mitjançant l'afecte mutu encara que es tracti d'un grup instrumental. Les idees de Nakane es van fer famoses arran del seu llibre *Tate Shakai no Ningen Kankei: Tan'itsu Shakai no Riron* (Relacions humanes en una societat vertical: Teoria d'una societat homogènia, 1967), que al Japó esdevingué tot un *best-seller* en el camp de la no-ficció, freqüentment citat en la seva versió anglesa (per no dir "traducció") titulada *Japanese Society* (1970). Tot i que el mèrit de popularitzar aquesta idea s'atribueix a Nakane, val a dir que és un concepte que subscriuen un gran nombre d'estudiosos. Alguns defensen que deriva de l'ecologia particular i de l'economia de subsistència basada en el conreu de l'arròs del Japó (Iwasaki, 1980:34-35; Kenmochi, 1978; Tsukiyama, 1972:27), mentre que d'altres simplement assumeixen el grupisme com un fet (Inuta, 1977; Kawamoto, 1990; Maniwa, 1990).

Odaka (1981, 1984), juntament amb altres sociòlegs i experts en gestió empresarial, considera que l'estructura de la vila rural tradicional rau en l'origen de l'estructura corporativa de les empreses japoneses modernes (per exemple: Hazama, 1971; Iwata, 1978, Nishida Kozo, 1978, i Tsuda, 1977). Els anomenats tres grans pilars de les empreses japoneses –la feina fixa, l'antiguitat i el sindicalisme empresarial– també es creu que són producte de l'estructura comunitària rural, la qual, al seu torn, es creu que deriva de les pràctiques agrícoles basades en el conreu de l'arròs.

Segons els autors del *Nihonjinron*, una de les característiques més destacades d'aquests "pilars" sobre els quals se sustenta l'empresa japonesa és la seva orientació de grup. Segurament, aquest tret és el més citat en el discurs *Nihonjinron*. Aquesta definició la solen acceptar la resta d'estudiosos del *Nihonjinron* al Japó.

No obstant això, cal apuntar la diferència en la caracterització d'aquest concepte de grup que fan els estudiosos japonesos i els estudiosos estrangers. Els japonesos se centren en la cohesió de grup que resulta del suport mutu, personal i emocional. Per a ells, la ideologia grupal és un factor positiu. Resulta essencial per poder obtenir una relació consensuada i harmònica dins del grup, a diferència del que succeeix en les societats occidentals, que es caracteritzen pel conflicte, la confrontació i els litigis. A la societat japonesa, s'afavoreix així el grupisme per sobre de l'individualisme. Els estrangers, i especialment els occidentals, solen emfatitzar la idea de "fidelitat cega dels membres a l'objectiu del grup". Tendeixen a contrastar el "grupisme" amb l'individualisme, com a valor sagrat que res no pot superar. Quan observen el Japó amb la seva mirada orientalista, definint el país com una societat grupista, suggereixen que la seva ideologia individualista és moralment superior al grupisme que impera al Japó.

Lògicament, la idea de singularitat dels japonesos també s'estén al seu caràcter personal. Entre els diferents trets de personalitat que se solen associar als japonesos, segurament el concepte més conegut és el d'*amae*, o dependència afectiva interpersonal, popularitzat per Doi Takeo a *'Amae' no Koozoo* (1971), un llibre la versió anglesa del qual es titulà *Anatomy of Dependency* (1973). Doi considera que l'*amae* és el concepte clau per poder comprendre la personalitat japonesa. És l'element fonamental de l'estructura social basada en el grupisme. Aquest concepte l'han adoptat nombrosos escriptors de l'àmbit *Nihonjinron*. Kimura (1972) va proposar una idea similar. Okonogi (1982) va desenvolupar el 'complex d'Ajase', que contrasta amb el 'complex d'Èdip' de Freud. En el 'complex d'Ajase,' un fill desenvolupa un amor mutu per la seva mare i en sent enyorança. Aquest sentiment es podria interpretar com el concepte essencial d'*amae.*

L'essència única dels japonesos s'analitza en incomptables tractats, sovint expressada en conceptes com *Yamato-damashii* (ànima japonesa), *kokoro* (cor) (Itsuki et al., 1992; Sera, 1965), o *Nihon seishin* (esperit japonès) (Aizawa, 1976). Concretament, *Kokoro* és un concepte molt conegut entre els lectors japonesos. Assenyala el *locus* i la substància de la "japonesitat" per antonomàsia: el *quid* de la cultura japonesa. Evoca l'essència de la cultura i satisfà el sentiment nostàlgic i primordial del japonès modern i urbà que viu en un món tecnològic i globalitzat. La paraula *kokoro* s'inclou en els títols de tants llibres *Nihonjinron* que, pel simple fet d'aparèixer en la portada, té la capacitat d'augmentar-ne les vendes.

Conceptes estètics com *ki* (impuls), *iki* (elegància), *sabi* (simplicitat rústica), *wabi* (rusticitat melancòlica) i *mono no aware* (unitat empatètica) es consideren exclusivament japonesos i, per tant, exponents de la cultura japonesa. Kuki (1930) va elaborar un tractat molt important sobre el concepte d'*iki* després de tornar dels seus estudis a França. Aquests termes són, tal com passa amb moltes altres nocions "exclusivament japoneses", inefables i resulta difícil proporcionar-ne una traducció acurada o, fins i tot, oferir una explicació satisfactòria del seu significat. Aquest fet reforça la idea de la singularitat del Japó per als estudiosos del *Nihonjinron*.

Si hi ha alguna cosa persistentment única en la cultura japonesa, aquesta és la llengua. Es diu que la llengua japonesa només la parlen els japonesos, de manera que expressa l'essència japonesa d'un mode únic. Aquesta asseveració passa per alt el fet

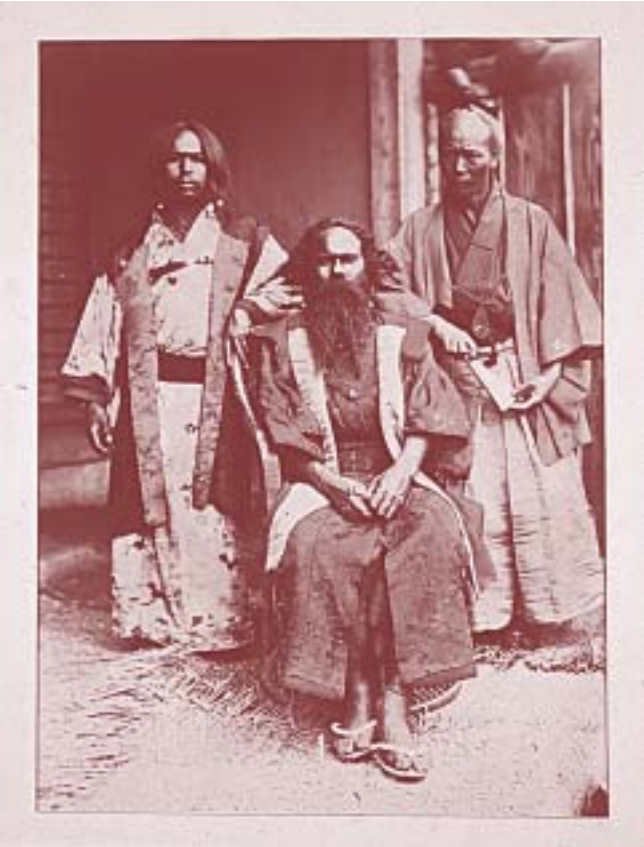

Fotografies d'ainus de final del segle XIX: aquest grup ètnic va estar instrumentalitzat com un referent per a la construcció de la identitat nacional japonesa.

que desenes o milers de ciutadans d'ètnia coreana, que han nascut i crescut al Japó, parlen el japonès nativament, però aquesta realitat la ignoren amb tota la intenció els defensors del *Nihonjinron*. Edward Sapir (1949) i Benjamin Whorf (1956) assenyalaren que la llengua conté el secret de la visió del parlant sobre el món. Des d'aleshores, molts lingüistes de diverses orientacions, antropòlegs, psicòlegs, sociòlegs, així com defensors dels moviments nacionalistes i ètnics, han donat suport a aquesta idea. Com que gran part del que es considera la singularitat japonesa deriva de conceptes inherents a expressions japoneses que són difícils de traduir, és inevitable que la llengua sigui una qüestió essencial per al *Nihonjinron*. D'aquesta manera, la importància de la llengua és present en tots els termes japonesos específics. Allò que alimenta el foc de l'argument de la singularitat lingüística és que, tal com he dit abans, es considera que el japonès es parla nativament sols a Japó i que tots els japonesos el parlen així. Aquesta presumpta correlació exacta permet que els defensors del *Nihonjinron* explotin la llengua fins a les seves darreres conseqüències.

La llengua és inherent al procés mental, tal com Sapir i Whorf van afirmar. Aquest procés mental es pot observar, per exemple, en l'estructura de la frase japonesa en la qual el grau precís de deferència entre l'emissor i el receptor s'expressa en l'ús del subjecte, el predicat i altres termes. Els termes de parentiu també indiquen una jerarquia. Per exemple, una germana petita s'adreça a la seva germana gran utilitzant *onee-san/-sama* com a mostra de respecte, mentre que una germana gran no es dirigeix a la petita utilitzant un terme per expressar respecte, sinó que es limita a utilitzar el seu nom. Com una altra característica de la llengua japonesa, molts dels autors del *Nihonjinron* han defensat que el japonès és una llengua molt expressiva a l'hora de comunicar sensacions i emocions, però, al mateix temps, és molt "il·lògica", a diferència de les llengües europees, que són presumptament "lògiques." Un altre aspecte d'aquesta llengua de les "emocions" és la prevalença de la

L'arqueòleg Fujimura Shin'ichi demanant disculpes a l'opinió pública japonesa l'any 2000 per haver falsejat proves arqueològiques en les seves recerques sobre l'origen racial i ètnic dels japonesos.

comunicació no verbal, gairebé telepàtica, en la qual els japonesos –es diu– són especialment hàbils.

La curiositat del públic en general pels orígens del poble japonès mai no decau. Els defensors del discurs identitari japonès aprofiten l'avidesa insaciable del públic oferint-li incomptables materials de lectura en llibres, articles de revistes i diaris. L'arqueologia és un tema especialment fascinant, perquè les arrels dels japonesos apareixen de forma concreta en els artefactes descoberts a les excavacions. En aquest sentit, l'arqueologia, tant històrica com prehistòrica, fa grans aportacions. A més, l'antropologia biològica i la lingüística històrica japoneses, així com la història ètnica de la cultura japonesa també juguen un paper important a l'hora de proporcionar respostes a les preguntes que es plantegen respecte als orígens culturals i racials dels japonesos.

Per exemple, Egami Namio (1967) va assegurar que calia buscar l'origen de la família imperial japonesa en els genets-cavallers mongols, els quals, segons ell, van envair i conquerir el Japó durant el període dels túmuls mitjà (aproximadament als segles IV i V). Aquesta nova tesi, tot i que controvertida, va quallar i el seu llibre es va convertir en un *best-seller*. Sempre que al Japó es fa una troballa arqueològica important, té una gran repercussió en els mitjans i sovint ocupa la portada dels diaris de tirada nacional i dels informatius de televisió. Els arqueòlegs responsables de l'excavació ofereixen una explicació de la troballa en el jaciment mateix, on s'apleguen centenars o, fins i tot, milers de curiosos. Com a especialistes, saben del cert que se'ls preguntarà per la relació d'aquella troballa amb la història coneguda i els japonesos contemporanis.

Pel que fa als orígens culturals, Ueyama Shumpei, Sasaki Koomei, Nakao Sasuke (1976) i altres han proposat la hipòtesi que una regió floral composta per camèlies, roures i altres espècies perennes de fulles brillants conforma un arc al sud de la Xina, l'extrem oriental del qual arriba al sud del Japó. Les pràctiques culturals en aquesta regió floral són molt similars a la Xina i al Japó, la qual cosa suggereix la hipòtesi que els elements culturals del sud del Japó deriven del sud de la Xina. Contra aquesta hipòtesi d'origen "meridional", s'ha proposat una teoria "septentrional" segons la qual s'ha descobert una "zona de faigs" al nord de Honshu. Presumptament, aquesta regió connectaria amb la flora del nord asiàtic, fet que suggeriria l'origen septentrional de la cultura japonesa.

Pel que fa als orígens racials dels japonesos, nombroses publicacions adornen les lleixes de les llibreries. Els orígens racials han estat un dels principals temes d'investigació i d'interès popular. Fins i tot, es podria afirmar que els japonesos estan obsedits per aquesta qüestió. Estudis comparatius dels tipus sanguinis, de la composició genètica o de les característiques físiques dels japonesos amb relació als pobles veïns, com els ainu, els grups siberians, els mongols, els coreans, els xinesos, els habitants del sud-est asiàtic, etc., han generat infinitat d'articles. "Ens assemblem més als ainu que als coreans?" "És probable que provinguem dels asiàtics del sud-est?" "Tenim uns orígens duals: del sud i del nord?" "Els japonesos del nord tenen orígens racials diferents dels del sud?" Aquestes i altres preguntes desperten contínuament la curiositat del públic i els experts tenen la missió de donar-los una resposta, que en alguns casos no deixa de ser una simple especulació.

Fotografia de finals del segle XIX de dones ainus en una escenificació de la seva cultura tradicional.

El mes de novembre de 2000 un arqueòleg prominent com Fujimura Shin'ichi va confessar que havia enterrat d'amagat falses restes paleolítiques i que, posteriorment, les havia "descobert". Es tracta d'un arqueòleg reconegut que fins i tot havia rebut el sobrenom de "déu de l'arqueologia," perquè tenia un presumpte sisè sentit per trobar jaciments paleolítics i una habilitat excepcional per encadenar "descobriments". Un equip de televisió que desconfiava de la seva "capacitat per endevinar" localitzacions d'artefactes el va sorprendre enterrant objectes en plena nit. D'amagat, l'havien estat seguint i gravant amb una càmera d'infrarojos. (Cap arqueòleg respectable hauria gosat dur a terme una acció similar amb un col·lega, tot i que molts compartien aquelles sospites). Quan es va descobrir el frau, tots els principals diaris d'àmbit nacional li van dedicar les portades. Després de la seva confessió inicial, va sortir a la llum que Shin'ichi s'havia inventat molts jaciments paleolítics, tants, que calia replantejar-se totes les interpretacions i la cronologia de l'arqueologia paleolítica japonesa.

En la confessió, Shin'ichi va al·legar que havia actuat per la gran pressió que rebia dels mitjans perquè continués descobrint grans troballes. Així, doncs, el frau havia estat el resultat de l'extraordinari interès del públic per la prehistòria del Japó expressat en la persistent preocupació dels mitjans. Tenint en compte el gran interès del públic pel passat prehistòric del Japó, és comprensible que un arqueòleg, àvid d'obtenir el reconeixement públic, acabés prostituint la seva pròpia professió. Es pot argumentar que, en certa manera, fou una víctima de la pressió pública.

A l'extrem nord de l'illa de Honshu es troba el jaciment de Sannai Daimaru pertanyent al període de Joomon (ca.12.000 a.p.-2.300? a.p.), un jaciment immens de més de 30 hectàrees, que va viure mil cinc-cents anys d'ocupació contínua: des del període Joomon alt al mitjà (Okada i Koyama, ed., 1996). Els investigadors van descobrir els clots exca-

Reconstrucció del jaciment arqueològic de Yoshinogari, el qual ha esdevingut un dels referents històrics per a l'elaboració de la identitat nacional japonesa. Fotografia: Blai Guarné.

vats de sis pilars de fusta que formaven un rectangle de dos metres de diàmetre. Aquests pilars tenien una profunditat de fins a dos metres i devien suportar una estructura enorme. En l'actualitat, el jaciment ha estat convertit en un parc d'exposició permanent per tal de satisfer el profund interès dels japonesos pel seu patrimoni prehistòric i ajudar-los a definir la seva identitat històrica. Aquesta és només una de les moltes exposicions sobre la vida prehistòrica que existeixen arreu del Japó, la primera de les quals, el jaciment de Toro (corresponent al període Yayoi) a la prefectura de Shizuoka, es va establir l'any 1951. El jaciment de Yoshinogari (de finals del període Yayoi) a la prefectura de Saga (Kyushu), descobert l'any 1989, i amb una àrea de déu quilòmetres quadrats, també ha esdevingut un jaciment reconvertit en un parc d'exposició.

La data d'inici del període Yayoi, caracteritzat pel conreu de l'arròs, s'havia establert durant molt de temps entorn el 300 i el 250 aC. Actualment, aquesta data s'està revisant dràsticament cap endarrere. Tot i que s'havien descobert grans d'arròs en jaciments pertanyents al període Joomon, i se suggerí que es corregís en dos-cents anys la data d'inici del període Yayoi, les troballes eren esporàdiques i no prou significatives com per resultar concloents. Estudis més recents de la ceràmica de principis del període Yayoi, mitjançant el mètode de datació del carboni 14, indiquen que l'inici d'aquest període es remuntaria a una data entre el 900 i el 750 aC. De nou, l'interès popular per aquest assumpte és extremament gran, ja que la idea generalment acceptada, tal com van argumentar Watsuji i altres autors, és que els japonesos són qui són a causa del conreu de l'arròs. La gent del carrer pensa que cercant l'origen d'aquest conreu es trobaran les arrels dels japonesos.

Meta-*Nihonjinron*

Fins ara, he intentat descriure algunes de les principals característiques del discurs *Nihonjinron*. En aquesta secció, repassaré la naturalesa de la literatura *Nihonjinron*. Llibres, articles de revistes, conferències públiques, taules rodones, programes de televisió i de ràdio i cursos universitaris són alguns dels contextos formals en els quals es presenta el *Nihonjinron* al Japó. Quan els japonesos viatgen fora del país i coneixen estrangers, és probable que pensin en la seva identitat nacional i cultural, i que formulin el seu propi *Nihonjinron*. Revistes populars com ara *Chuuoo Kooron, Bungei Shunjuu, Sekai, Shokun, Seiron*, i altres d'àmplia difusió ofereixen als lectors articles *Nihonjinron* com a continguts principals.

El títol és la meitat de l'estratègia de comercialització d'un llibre. Atès que paraules com *"Nihonjinron,"* "Nihon bunkaron," "Nihonron" i altres propers són identificats immediatament pels japonesos com temes relacionats amb la identitat japonesa, és comprensible que es puguin trobar tants llibres que inclouen aquestes paraules en els seus títols (vegeu Ishida, 1969; Umehara, 1976; Ikumatsu, 1977). Altres llibres del mateix gènere tenen títols tan atractius com "Qui són els japonesos?" o "D'on vénen els japonesos?" Ja he parlat de la importància que tenen termes com *kokoro* i *seishin* per a la identitat japonesa. Així, doncs, és força natural que els llibres *Nihonjinron* els incloguin (vegeu Nakazawa, 1995; Tsurumi, ed., 1997; Yoshida, 1996).

En l'inventari d'editors que vaig fer l'any 1989, vaig descobrir que dels 151 títols *Nihonjinron* publi-

Redacció del diari Yomiuri Shimbun *–el primer del Japó i el de més tirada de tot el món– a Tòquio, viva expressió d'una societat postindustrial, exponent de la convivència en una mateixa societat de diversos models i concepcions de vida.*

cats, 60 havien estat editats deu vegades o més, i que cinc havien estat objecte de reedició en més de 50 ocasions. *Nihonjin to Yudayajin* (Els japonesos i els jueus) d'Isaiah BenDasan (Yamamoto Shichihei) (1970), esdevingué ràpidament un èxit editorial del qual l'any 1984 s'havien venut ja 1.750.000 còpies. Actualment, figura a les llistes dels *best-sellers* venuts durant més temps. D'*Amae no Koozoo* (1971) de Doi Takeo, s'havien publicat 147 edicions a finals del 1989. Aquestes xifres testimonien la popularitat del *Nihonjinron*, i d'uns llibres que, convertits en èxits de vendes durant molt temps, es poden trobar a les llibreries dècades després de la seva primera edició. Les llibreries més grans, fins i tot, disposen d'una secció especialment dedicada al gènere on es promocionen centenars de títols.

Tot i que el *Nihonjinron* és un tema popular entre els japonesos, és important precisar que no tots els japonesos hi estan interessats. L'any 1987 Manabe Kazufumi, de la Universitat Kwansei Gakuin, i jo vam dur a terme una enquesta entre els habitants de la ciutat de Nishinomiya sobre aquesta qüestió, en la qual el 82% dels enquestats van afirmar que els interessava el tema i que en llegien articles als diaris. En aquesta enquesta, vam enumerar 21 llibres *Nihonjinron* amb els seus autors, demanant als enquestats que indiquessin quins autors reconeixien i quins d'aquells llibres havien llegit. Entre els autors figuraven Isaiah BenDasan, Aida Yuuji, Kindaichi Haruhiko, Nakane Chie o Doi Takeo. Kindaichi fou l'únic autor que més de la meitat dels enquestats coneixia. Així mateix, més d'un quart dels enquestats no havia llegit cap dels 21 títols, i més del 10% n'havia llegit únicament tres. Aquestes xifres poden semblar decebedorament baixes per a aquells que pensen que el *Nihonjinron* és un tema de consum massiu entre els japonesos. Però si extrapolem els percentatges al total de la població japonesa, un quart de la població, per exemple, és una xifra que significa desenes de milions de japonesos. És important destacar el gran nombre de llibres *Nihonjinron* que s'han venut i la gran quantitat de gent que els llegeix, però, al mateix temps, no hauríem d'exagerar la popularitat del seu discurs.

Els autors que han contribuït a la literatura del discurs *Nihonjinron* són especialistes reconeguts. Per citar només un exemple, l'any 1979 es va celebrar un simposi per analitzar la naturalesa bàsica de la cultura japonesa, els orígens dels japonesos i

Vinyeta dels marins Williams, Adams i el comodor Perry de l'Armada dels Estats Units que, el 1853 arribaren al Japó: aquesta expedició significà l'obertura, per la força, dels ports del país al comerç occidental.

altres temes propers al *Nihonjinron*. Les actes d'aquest simposi es van publicar al cap d'un any (Egami et al., 1980). La llista rutilant dels participants en aquest simposi sembla una ressenya de l'elit intel·lectual japonesa:

• Egami Namio, professor emèrit de la Universitat de Tòquio, que va sorprendre el públic amb la cèlebre "teoria eqüestre" de l'origen de l'Estat japonès.

• Kawai Hayao, professor emèrit de la Universitat de Kyoto i antic director general del Centre Internacional d'Estudis Japonesos.

• Itoo Shuntaroo, antic membre de la Universitat de Tòquio i del Centre Internacional d'Estudis Japonesos, així com antic president de la Societat Internacional per a l'Estudi de la Civilització.

• Miyagi Otoya, antic membre de l'Institut de Tecnologia de Tòquio i degà de la vella escola japonesa de psicologia de la personalitat.

• Nakane Chie, antic membre de la Universitat de Tòquio, que escriví un *best-seller Nihonjinron*, tal com he assenyalat anteriorment.

• Mori Kooichi, de la Universitat Doshisha, un arqueòleg que ha contribuït decisivament a popularitzar l'arqueologia japonesa.

• Oono Susumu, de la Universitat Gakushuuin (a la qual assisteixen membres de la família imperial), un lingüista que ha elaborat teories populars sobre l'origen de la llengua japonesa.

• Ueda Masaaki, de la Universitat de Kyoto, reconegut historiador sobre l'origen de l'Estat japonès.

• Ueyama Shumpei, de la Universitat de Kyoto, un filòsof autor de molts estudis sobre múltiples aspectes de la història i la prehistòria japoneses.

• Umehara Takeshi, antic membre de la Universitat de les Arts de la Ciutat de Kyoto, antic director general del Centre Internacional d'Estudis Japonesos i autor de nombrosos llibres (alguns molt controvertits) sobre la religió i la prehistòria japoneses, en els quals ha defensat que les arrels de la religió japonesa no s'han de cercar a la cultura Yayoi del conreu de l'arròs, sinó en la cultura Joomon, de caçadors-recol·lectors.

Kuro bune, *"vaixell negre", denominació que els japonesos van donar als primers vaixells occidentals que arribaren al Japó al segle XIX.*

Com si volguessin donar credibilitat "científica" al *Nihonjinron*, científics naturals i, fins i tot, guardonats amb el Premi Nobel s'han sumat a les fileres dels escriptors del *Nihonjinron*. Es diu que Yukawa Hideki, el primer japonès que va guanyar el Premi Nobel (en Física), va afirmar que els japonesos eviten qualsevol forma de compromís racional basat en una selecció entre diferents alternatives (Smith, 1983:111). Ezaki Reona, un altre guanyador del Nobel de Física, va ser un col·laborar habitual del *Yomiuri Shinbun* mentre vivia als Estats Units, abans d'assumir la presidència de la Universitat Tsukuba. En els seus articles, sostenia afirmacions globals i essencialistes de caire *Nihonjinron*, establint paral·lelismes entre japonesos i nord-americans. Tots aquests estudiosos han escrit nombrosos llibres de gran popularitat i són àmpliament reconeguts pel gran públic.

No hauríem d'infravalorar les obres populars d'alguns professors universitaris. Aquests especialistes "tradueixen" els descobriments acadèmics especialitzats en tots els àmbits —de la medicina a la crítica literària passant per l'arqueologia— en termes que el gran públic, sense una formació especialitzada, pot comprendre. Aquesta funció educativa i il·lustradora de la població amb menor nivell d'educació ocupa un lloc important, de ple dret, a la societat. Amb un simple llibre de tapa tova, aquests autors informen i influeixen aquells que, segurament, d'una altra manera no podrien entendre les obres tècniques dels especialistes acadèmics. Els lectors, els espectadors i els assistents a conferències han pogut sentir i informar-se de qüestions diverses de la cultura, la societat i la història japoneses gràcies a aquests divulgadors del *Nihonjinron*.

Al mateix temps, no hauríem d'infravalorar els motius pecuniaris dels especialistes i el seu desig d'obtenir el reconeixement del gran públic. Per a molts escriptors populars, els drets d'autor i els honoraris representen una part considerable dels seus ingressos. A més, disposar del reconeixement del públic al Japó és un signe de prestigi, a diferència del que succeeix a Amèrica del Nord, on els erudits solen defugir el reconeixement públic i aquells que el cerquen reben el nom de "popularitzadors", un terme que té una connotació negativa. Per a aquests autors, el reconeixement dels seus col·legues i iguals és molt més important. Entre ells, la popularitat constitueix un motiu de befa.

Caldria fer una precisió sobre la interacció entre els autors japonesos i els estrangers. No es pot dir que les obres *Nihonjinron* escrites pels japonesos siguin genuïnament autòctones. Estan influïdes pel que els autors estrangers escriuen sobre el Japó. Des de l'obertura forçada a Occident decretada pel comodor Perry l'any 1853, els japonesos han estat sota la influència hegemònica de la civilització occidental. Els japonesos senten una gran curiositat pel que els estrangers tenen a dir sobre el seu país, i es prenen seriosament i personalment les seves observacions, com si tinguessin alguna autoritat. L'opinió d'aquests estrangers sobre el Japó és sovint incorporada al *Nihonjinron* pels propis autors japonesos.

Així mateix, les experiències occidentals dels especialistes japonesos sovint es converteixen en una font de motivació per escriure *Nihonjinron*, generalment per tal de comparar el Japó amb Occident. És important destacar que Watsuji va escriure el seu influent tractat a partir de la comparació del Japó amb Europa, on havia estat estudiant, seguint estudis de filosofia a Alemanya. La seva visió del Japó, recollida en el llibre *Fuudo*, fou concebuda com una reacció al que havia descobert a Alemanya respecte a la filosofia occidental, sobretot amb relació a la concepció de l'individu occidental. Watsuji no és l'únic autor que ha utilitzat

Arribada de vaixells occidentals al port de Yokohama a finals del segle XIX.

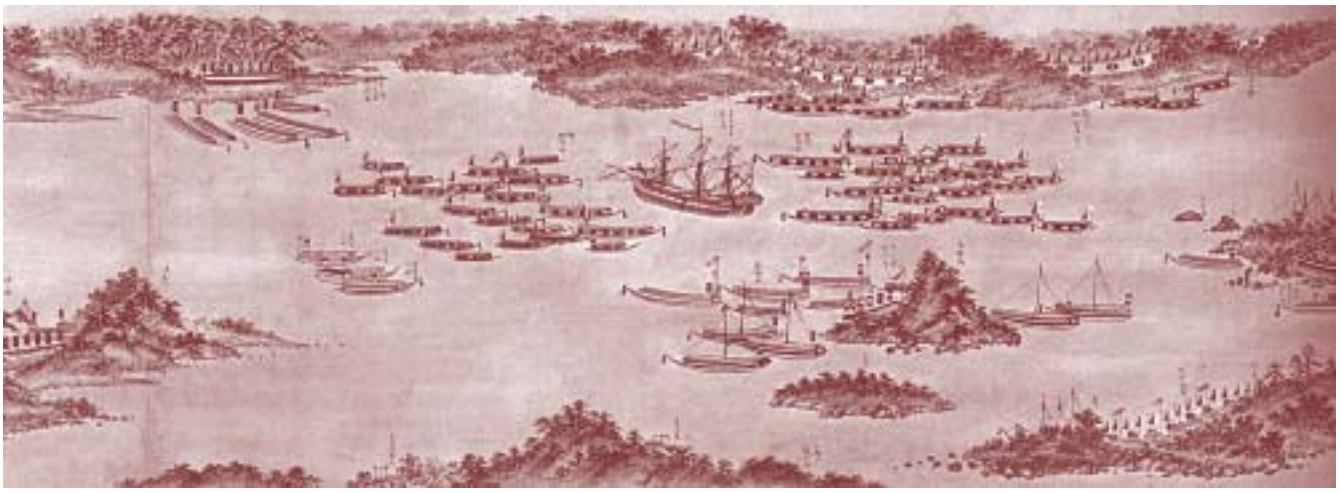

aquesta "metodologia" consistent a escriure sobre el Japó com a resposta a la seva experiència o coneixement d'Occident; aquest fet es va convertir en una pràctica habitual entre els autors del *Nihonjinron*. Per exemple, Etoo Jun, que va viure als Estats Units, va tornar al Japó per escriure nombrosos articles en els quals enaltí el seu país. *Iki no Koozoo*, de Kuki Shuuzoo, que desxifra l'estètica de l'"elegància" entre els ciutadans d'Edo, també es va escriure després que Kuki hagués treballat a París.

Conclusió

El *Nihonjinron* expressa qualitats úniques dels japonesos. No obstant això, els japonesos no són els únics que cerquen qualitats que els distingeixin dels altres. Efectivament, gairebé tots els pobles del món practiquen aquest exercici. Els crítics del *Nihonjinron* tendeixen a infravalorar aquesta pràctica essencialista, però la majoria de nosaltres no la podem evitar, sobretot quan ens enfrontem a la necessitat de diferenciar entre "nosaltres" i els "altres". En aquest sentit, el *Nihonjinron* no és un afany exclusiu dels japonesos. Potser, siguin més conscients que altres pobles en la producció d'un discurs identitari. Tanmateix, hauríem d'evitar caure en l'error de considerar-los singulars pel fet d'escriure *Nihonjinron*.

El *Nihonjinron* i altres discursos identitaris són el resultat de contrastar i comparar-se un mateix amb els altres, amb independència del que un mateix pugui ser: un individu, una escola, una empresa o una nació. Per als japonesos, a l'hora de fer aquests contrastos i comparacions, "l'Altre" ha estat, en gran part, Occident. Tal com he assenyalat, això es deu al fet que, al principi, el Japó va ser brutalment despertat per Occident. La diplomàcia de pólvora de canó del comodor Perry, que obligà a obrir els ports japonesos, fou de fet un eufemisme de la violació simbòlica de què va ser víctima el Japó. De la manera més dolorosa, Japó va adonar-se de la superioritat militar i econòmica occidental. Aquest fet comportà que es fixés en Occident com el seu Altre més significatiu, aquell a qui no podia ignorar pas. A més, al llarg dels segles XIX i XX, Occident va mantenir un domini hegemònic arreu del món i això va fer que el Japó caigués sota la seva influència. Per aquestes dues raons bàsiques, per al Japó, "l'Altre" gairebé sempre ha significat Occident. Una conseqüència d'aquest fet és que el *Nihonjinron*, tal com el coneixem, no constitueix una explicació objectiva de qui són els japonesos, sinó un relat de la manera com el Japó contrasta amb Occident.

BIBLIOGRAFIA

AIZAWA, Hisashi. *Nihonjin no tameni* (On behalf of the Japanese). Tokyo: Ushio Shuppansha, 1976.

BENDASAN, Isaiah. *Nihonjin to Yudayajin* (The Japanese and the Jews). Tokyo: Yamamoto Shoten, 1970.

DOI, Takeo. *'Amae' no Koozoo* (The Structure of Dependence). Tokyo: Koobundoo, 1971.

DOI, Takeo. *Anatomy of Dependency*. New York and San Francisco: Koodansha International, 1973.

EGAMI, Namio. *Kiba Minzoku Kokka* (A nation of Horse-back Riders). Tokyo: Chuuoo Kooronsha, 1967.

EGAMI, Namio, et al. *Nihonjin towa Nanika: Minzoku no Kigen o Motomete* (What is 'the Japanese'?: In search of Origins of the People). Tokyo: Shoogakkan, 1980.

HAZAMA, Hiroshi. *Nihon no Keiei* (Management in Japan). Tokyo: Nihon Keizai Shinbunsha, 1971.

IKUMATSU, Keizoo. *Nihonjinron* (Nihonjinron). Tokyo: Fuzamboo, 1977.

INUTA, Mitsuru. *Shuudan-shugi no Koozoo: Nihon-teki Shuudan-shugi no Seishitsu to Koyoo* (The Structure of Groupism: Characteristics of the Japanese Groupism and Employment). Tokyo: Sangyoo Nooritsu Tanki Daigaku Shuppanbu, 1977.

ISHIDA, Eiichiroo. *Nihon Bunkaron* (Nihonjinron). Tokyo: Chikuma Shoboo, 1969.

ITSUKI, Hiroyuki et al. *Nihonjin no Kokoro* (The Heart of the Japanese). Tokyo: Kadokawa Shoten, 1992.

IWASAKI, Takeharu. 'Wareware no uchi naru "murebito"' (The "group" inside us) a *Shuudan Shugi* (Groupism), E. Hamaguchi (ed.). Tokyo: Shibundoo, pp. 31-41, 1980.

IWATA, Ruushi. *Gendai Nihon no Keiei Fuudo* (The Climate of Management in Japan). Tokyo: Nihon Keizai Shinbunsha, 1978.

KAWAMOTO, Akira. *Nihonjin to Shuudan-shugi* (The Japanese and Groupism). Tokyo: Tamagawa Daigaku Shuppan-bu, 1990.

KENMOCHI, Takehiko. *'Ma' no Nihon Bunka* ('Pause' in Japanese Culture). Tokyo: Koodansha, 1978.

KIMURA, Bin. *Hito to Hito to no Aida-gara: Seishin Byoorigaku-teki Nihonron* (Interpersonal relationship: Pathological Nihonjinron). Tokyo: Koobundoo, 1972.

KUKI, Shuuzoo. *Iki no Koozoo*. Tokyo: Iwanami Shoten, 1930.

MANIWA, Mitsuyuki. *Nihon-teki Shuudan no Shakaigaku* (The Sociology of the Japanese-style Group). Tokyo: Kawade Shoboo Shinsha, 1990.

NAKANE, Chie. *Tate Shakai no Ningen Kankei: Tan'itsu Shakai no Riron* (Human Relations in a Vertical Society: Theory of a Homogeneous Society). Tokyo: Koodansha, 1967.

NAKANE, Chie. *Japanese Society*. Berkeley: University of California Press, 1970.

NAKAZAWA, Seiko. *Nihon no Kokoro: Kyooiku no Sekai kara* (The Heart of Japan: From the World of Education). Tokyo: Kindai Bungeisha, 1995.

NISHIDA, Koozoo. *Nihon-teki Keiei to Hatarakigai* (Japanese Management Style and Work Motivation). Tokyo: Nihon Keizai Shimbunsha, 1978.

ODAKA, Kunio. *Sangyoo Shakaigaku Koogi* (Lectures in Industrial Sociology). Tokyo: Iwanami Shoten, 1981.

ODAKA, Kunio. *Nihon-teki Keiei: Sono Shinwa to Genjitsu* (The Japanese-Style Management: Its Myth and Reality) Tokyo: Chuuoo Kooronsha, 1984.

OKADA, Yasuhiro; KOYAMA, Shuuzoo. *Joomon Kandan: Sannai Daimaru* no Sekai (Joomon Triad Discussion: The World of Sannai Daimauru). Tokyo: Yamakawa Shuppansha, 1996.

OKONOGI, Keigo. *Nihonjin no Ajase Kompurekkusu* (The Ajase Complex of the Japanese). Tokyo: Chuuoo Kooronsha, 1982.

SAPIR, Edward. *Selected Writings in Language, Culture and Personality*, David G. Mandelbaum (ed). Berkeley: University of California, 1949.

SERA, Masatoshi. *Nihonjin no Kokoro* (The Heart of the Japanese). Tokyo: Hoosoo Shuppan Kyookai, 1965.

SLEEBOON, Margaret. *Academic Nations in China and Japan: Framed in Concepts of Nature*, Culture and the Universal. London and New York: RoutledgeCurzon, 2004.

TSUDA, Masumi. *Nihon-teki Keiei no Ronri* (The Logic of the Japanese Style Management). Tokyo: Chuuoo Kooronsha, 1977.

TSUNODA, Tadanobu. *The Japanese Brain: Uniqueness and Universality.* Tokyo: Taishuukan Publishing Company, 1985.

TSUKIYAMA, Jisaburoo. *Fuudo to Rekishi* (Milieu and History). Tokyo: Soogensha¸1972.

TSURUMI, Sunsuke (ed). *Nihonjin no Kokoro: Gen-Fuukei o Tazunete* (The Heart of the Japanese: In search of the Primal Heartscape). Tokyo: Shoobunsha, 1996.

UEYAMA, Shumpei; SASAKI, Koomei; NAKAO, Sasuke. *Shooyoo Jurin Bunka*: Higashi Ajia Bunka no Genryuu (Culture of the Shiny-Leafed Forest: Origins of East Asian Culture). Tokyo: Chuuoo Kooronsha, 1976.

UMEHARA, Takeshi. *Nihon Bunkaron* (Nihonjinron). Tokyo: Koodansha, 1976.

WATSUJI. *Climate and Culture*. New York: Greenwood Press, 1988.

WHORF, Benjamin. *Language, Thought, and Reality*, John Carroll (ed). Cambridge: Technology Press of Massachusetts Institute of Technology, 1956.

YOSHIDA, Akihiko. *Nihonjin no Kokoro: Kankyoodoo no Susume* (The Heart of the Japanese: Recommendation of the Environmental Way). Tokyo: Mirion Shuppan, 1996.